

УДК 347.12

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v104.2024.12>*А. В. Станкевич*

КАТЕГОРІЯ «ЕЛЕКТРОННИЙ ОБІГ ОБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА» ТА ЇЇ ВІДМІННІСТЬ ВІД ПОНЯТТЯ «ЦИВІЛЬНИЙ ОБОРОТ»

Постановка проблеми. При сучасній глобалізації велике значення набуває цивільно-правове регулювання обігу різних матеріальних та нематеріальних благ, цифрових речей, тощо у електронному середовищі.

Багато дефініцій, пов'язаних з регулюванням обігу у цифровому (електронному) середовищі вже визначено у Цивільному Кодексі України та інших спеціальних нормативно-правових актах. Так 03.09.2023 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав» [1]. Вказаним законом внесено до Цивільного Кодексу України нову статтю 179-1, у якій законодавець надає визначення поняття цифрової речі, викладено у новій редакції статтю 177 ЦКУ, у якій розширено види об'єктів цивільних прав певними об'єктами, які мають обіг у цифровому середовищі, зокрема це – цифрові речі, інформація, інші матеріальні та нематеріальні блага, тощо. Також визначено частиною другою статті 177 ЦКУ, що «об'єкти цивільних прав можуть існувати у матеріальному світі та/або цифровому середовищі» [2].

Але категорія «електронного обігу об'єктів цивільного права» на сьогодні не є визначеною у нормативно-правових актах України та є малодослідженою. Саме визначення вказаного поняття є дуже важливим для розуміння цивільно-правового підґрунтя обороту (обігу) об'єктів цивільного права в цифровому (електронному) середовищі з метою подальшого його застосування при регулюванні цивільно-правових правовідношень у електронному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Категорія «електронний обіг об'єктів цивільного права» на сьогодні ще є малодослідженою українськими вченими-цивілістами. Але окремі дефініції, які є складовими цієї понятійної категорії досліджувалися багатьма авторами та вченими.

Так поняття «цивільний оборот» досліджували наступні вчені: Сліпченко А.С., Пейчев К.П., Парасюк М.В., Скрипник В.Л., Безух О.В. та інші.

Сліпченко А.С. розглядав це поняття як правову категорію та зазначав, що «дефініція – цивільний оборот є багатозначною» [3, с. 202]

Поняття «цифрове (електронне) середовище» та використання цього поняття вивчали такі автори, як Тарасенко Л.Л., Федосенко Н.А.

Практичне застосування обігу у електронному (цифровому) середовищі досліджували багато правознавців. Так Парасюк М.В., слідом за Жураковським Б.Ю., Зенівим І.О., наводить поняття «Інтернету речей». Жураковський Б.Ю. та Зенів І.О. визначали технологічну суть «Інтернету речей», яке є важливим для розуміння роботи сучасних цифрових технологій

Цікавим є дослідження вчених – цивілістів Шемета У.Р. та Косяченко К. Е, які розглядали загальне поняття «об'єктів цивільних прав».

Шимон С. І розглядала майнові права в системі об'єктів цивільних правовідносин та цивільного обороту та вказувала на «наявні механізми правового регулювання цивільного обороту» [4, с. 322].

Цікавим є також спостереження Парасюка М.В., який досліджував «вплив цифрових (електронних) технологій на цивільне право» та детально визначав особливості «майнового обороту прав інтелектуальної власності» [5, с. 203].

Але саме понятійну категорію «електронний обіг об'єктів цивільного права» в Україні не було досліджено. Тому дуже актуальним є дослідити це поняття.

Метою статті є вивчення дефініцій, які складають понятійну категорію «електронного обігу об'єктів цивільного права», аналіз існуючого законодавства України щодо визначення цих понять та спроба визначити саме поняття «електронного обігу об'єктів цивільного права» не лише як збірну або компліюючу дефініцію, але як самостійного поняття.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі підключення комп'ютерів та різних гаджетів до мережа-Інтернет є у кожному офісі, компанії та в оселі звичайного мешканця як України, так і інших держав. Мережа Інтернет з'єднала усі країни світу. Так званий «мобільний Інтернет» дозволив усім нам користуватися цією мережею усюди, не прив'язуючись до якогось певного місця знаходження особи. Як щось звичайне, просте та зручне сприймаються вже інтернет-покупки, електронний документообіг з накладанням цифрового електронного підпису та укладання договорів у електронному (цифровому) середовищі в не залежності від місця проживання (перебування) осіб або компаній та їх контрагентів.

Тому актуальним є дослідити поняття «електронний обіг об'єктів цивільного права» та з'ясувати відмінність цієї дефініції від поняття «цивільний оборот».

Перш за все нам треба зрозуміти, що обіг у електронному (цифровому) вигляді об'єктів цивільних прав може відбуватися як у мережі Інтернет, так і в електронному (цифровому) середовищі поза межами Інтернету (наприклад, за допомогою електронних носіїв у локальних мережах, а також у окремих електронних пристроях, гаджетах, тощо)

Відповідно до статті другої Закону України «Про електронні комунікації»: «мережа Інтернет (Інтернет) – глобальна електронна комунікаційна мережа, що призначена для передачі даних та складається з фізично та логічно взаємоз'єднаних окремих електронних комунікаційних мереж» [6].

Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1972 від 11 грудня 2018 року про запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій у пункті першому статті другої оперує поняттям «електронної комунікаційної мережі». За думкою європейських законодавців «електронна комунікаційна мережа» означає систему передачі даних за допомогою різного обладнання та сигналів при застосуванні різних комунікацій, у тому числі і Інтернету [7].

Ще до прийняття Закону України «Про цифровий контент», українські правознавці та науковці розрізняли поняття Інтернет та цифрове (електронне) середовище та зазначали, що електронне (цифрове) середовище є більш широким поняттям ніж Інтернет.

Так Тарасенко Л.Л. підкреслював, що «цифрове середовище охоплює не лише веб-сайти та веб-сторінки як їхні складові частини, але й широкий спектр електронних документів і файлів, серед яких і оцифровані об'єкти інтелектуальної власності. Ці об'єкти можуть зберігатися та використовуватися на різноманітних електронних пристроях, таких як комп'ютери, ноутбуки, планшети, смартфони та інші гаджети. Використання цих пристроїв дозволяє обходитися без традиційних паперових носіїв, що сприяє швидшому обміну інформацією, підвищенню ефективності роботи та полегшенню доступу до необхідних даних у будь-який час і з будь-якої точки світу» [8].

Дуже важливим для розуміння цивільно-правового обігу в цифровому середовищі було прийняття 10.08.2023 року Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги». Пунктом десятим частини першої статті другої вказаного Закону України визначено, що «цифрове середовище – апаратне, програмне забезпечення та будь-яке мережеве підключення, що використовується з метою отримання доступу до цифрового контенту та/або цифрової послуги та забезпечує можливість їх використання споживачем» [9].

Отже за думкою правознавців та законодавців (як в Україні, так і в ЄС), електронні комунікаційні мережі (зокрема мережа Інтернет) є складовою частиною електронного (цифрового) середовища.

Для розуміння досліджуваної категорії необхідно зрозуміти, що у сучасному світі все більшого розвитку набуває тенденція цифровізації цивільних правовідносин.

Заслуговує уваги думка Федосенко Н.А., яка зазначає, що під «цифровізацією» цивільних правовідносин треба розуміти вживання сучасних цифрових технологій, яке розповсюджується на правовідносини – відносини, які зокрема пов'язані з інтелектуальною власністю та особистими немайновими відносинами, учасники яких виступають носіями цивільних прав та обов'язків» [10, с. 72].

Тому при дослідженні поняття «електронний обіг об'єктів цивільного права», яке відбувається у електронному (цифровому) середовищі, доцільніше буде застосовувати саме дефініцію «електронне середовище», яка є більш широкою ніж поняття «електронна цифрова мережа», частиною якої є мережа Інтернет та більш точною ніж дефініція «цифрове середовище» (адже цифрові технології незабаром можуть змінитися і іншими, не цифровими технологіями, а іншими, ще більш сучасними).

Що ж означає слово «обіг» у цифровому (електронному) середовищі?

Академічний тлумачний словник української мови визначає «обіг» як економічне поняття та дає визначення цьому поняттю як «характерну для товарного виробництва форму обміну продуктів праці та інших об'єктів власності шляхом купівлі-продажу; рух товарів та інших цінностей у суспільстві» [11].

Натомість сучасний тлумачний словник української мови тлумачить слово «обіг» у економічному сенсі (який можна застосувати і для юридичного тлумачення) як «характерну для товарного виробництва форму товарного обміну продуктів праці та інших об'єктів власності через купівлю-продаж, рух товарів та інших цінностей людського суспільства» [12, с. 473].

Для порівняння розглянемо як тлумачиться слово «оборот». Сучасний тлумачний словник української мови тлумачить слово «оборот» як «повний повторювальний цикл, здатний діяти в різних напрямках та який одночасно може відбуватися у протилежних напрямках; такий, що використовується багато разів» [12, с. 478]. На перший погляд термін «обіг» є синонімом слова «оборот», при чому досліджуючи застосування терміну «оборот» у цивілістичній літературі та нормативно-правових актах, можна прийти до висновку, що термін «оборот» не є русизмом та цей термін вже зайняв своє чільне місце у правозастосуванні.

Проаналізуємо як слово «оборот» вживається у правозастосуванні.

Слово «оборот» застосовується у таких дефініціях як «звичай ділового обороту», «міжнародний оборот», «цивільний оборот», «майновий оборот», «комерційний оборот», тощо.

Перед усім зазначимо, що діловий оборот є видом правового звичаю. Зазвичай під ним «розуміється усталене правило поведінки, яке широко застосовується у певній сфері підприємницької діяльності. Традиційно найпоширенішими звичаями ділового обороту є звичаї в торгівлі, розрахункових операціях, торговельному мореплаванні тощо.» [13]. Суддя Вороняк справедливо зазначає, що «сфера застосування ділового обороту – це підприємницька або комерційна діяльність, «яка значно звужує функціонування ділових звичаїв (ділового обороту)». Крім того він підкреслює, що «звичай ділового обороту набувають сили лише в тих випадках коли держава правовим актом санкціонує їх» [13].

Безух О. В., досліджуючи поняття «комерційного (господарського) обороту» вказує, що ця дефініція означає взаємопов'язану сукупність правовідношень між учасниками ринку, яка виникає унаслідок руху товару на ринку [14, с. 40]. Натомість вказаний автор розглядав цивільний оборот як певну механічну сукупність правочинів, що задовольняє особисті потреби певних юридичних або фізичних осіб» [14, с. 39].

Вказане висловлювання автора щодо «механічної сукупності» правочинів є не зовсім вірним. Більш точним є визначення цивільного обороту наводить Сліпченко А.С., який розглядає «цивільний оборот» як «правову категорію» [15, с. 330].

Скрипник В.Л. констатує, що такого поняття як «цивільний оборот» в українському законодавстві на сьогодні немає [16, с. 191].

Сліпченко А.С., досліджуючи це поняття, зазначає, що «під цивільним оборотом» слід розуміти правове відчуження або перехід об'єктів цивільного права від однієї особи до іншої» [15, с.330], що узгоджується з думкою Пейчева К.П., який досліджуючи обіг природних ресурсів, визначає, що «йдеться про перехід права власності та інших прав від одного суб'єкта до іншого», оговорюючи при цьому, що «до обігу не відноситься примусове вилучення природних ресурсів у власника або користувача» [17, с. 105].

Також слушною думка є Сліпченка А.С., який не погоджувався з іншими вченими, які вважають цивільний оборот сукупністю усіх правовідносин та наводив приклад таких благ як «здоров'я та свобода, які є об'єктами цивільних правовідносин, але не мають відношення до цивільного обороту. Він робить висновки, що «особисті немайнові блага, які є невід'ємними від особи (фізичної чи юридичної) не можуть перебувати у цивільному обороті». [18, с. 203].

У цивільному обороті можуть перебувати лише ті об'єкти, які можуть відчужуватися. А отже, якщо розглядати категорію «цивільний оборот» як сукупність усіх правовідносин, то треба безперечно зазначати, що «цивільний оборот» стосується усіх правовідносин стосовно відчуження певних об'єктів.

Дефініція «цивільний оборот» об'єднує у собі декілька елементів цієї правової категорії, які характеризують як «рух (перехід) прав та обов'язків» так і вказують на її правомірність «юридичне оформлення (динаміку суб'єктивних прав)» [17, с.105].

Також поняття «цивільний оборот» втрачає сенс без наявності об'єкта (чи об'єктів) цього цивільного обороту.

У доктринальній теорії цивільного права «під об'єктами цивільних прав розуміють будь-які матеріальні й нематеріальні блага, з приводу яких виникають цивільні правовідносини» [19, с. 56]. Шемет У.Р. та Косяченко К.Е., вказуючи, що деякі вчені колись розмежовували цивільні права та цивільний оборот, наголошують, що наразі юридична наука стоїть на позиціях не розмежування цих понять та «розглядає майнові права об'єктом як цивільних правовідносин, так і цивільного обороту» [19, с. 57].

Ми розглядаємо досліджувану дефініцію у контексті саме електронного (цифрового) обігу, тому важливим є дослідити думки вчених-цивілістів з приводу впливу цифрових технологій на обіг об'єктів цивільного права.

Федосенко Н.А. зазначає, що «цифрові технології викликали появу своєрідних об'єктів цифрового обороту таких наприклад, як правові інтернет-платформи, які дають можливість користувачам створити он-лайн певні правові документи (форми заповіту, види позовних заяв та договорів), а також забезпечили можливість проведення он-лайн аукціонів з надання юридичних послуг та он-лайн медіації («е-медіація» – вирішення спорів через Інтернет в режимі он-лайн) тощо» [20, с. 71–72].

Але це не зовсім так, вказані цифрові платформи (які застосовують користувачі), це – певні програмні забезпечення, які не є об'єктами цифрового обігу у юридичному сенсі. Вказані інтернет-платформи є засобами, за допомогою яких створюються шаблонні форми заповітів, договорів, тощо та надається можливість спілкування осіб для вирішення юридичних спорів, тощо.

Більш точно встановлює значення інтернет-платформ Парасюк М.В., який слідом за Жураковським Б.Ю, Зенівим І.О. наводить поняття «Інтернету речей» та визначає інтернет речей як такий, що «сформований на основі технологічних платформ та на основі інформаційно-комунікаційних технологій та систем» [21]. За його думкою «Інтернет речей охоплює системну обчислювальну мережу, яка з'єднує фізичні об'єкти, оснащені інформаційними технологіями для взаємодії безпосередньо або із довідками без участі фізичної особи у поєднанні з технологіями великих даних щодо управління системою» [21, с. 201].

Парасюк М.В., досліджуючи цифрові технології зазначає, що у сфері цивільного обороту (у цифровій або електронній сфері) «використовуються технології розподільного реєстру, що дає можливість ведення обліку об'єктів цивільних прав – майнових і прав на об'єкти інтелектуальної власності [21, с. 201].

Жураковський Б.Ю та Зенів І.О визначають технологічну суть «Інтернету речей», яка полягає на їх думку «у системній обчислювальній мережі, що з'єднує речі (матеріальні предмети) та оснащені вбудованими технологіями для взаємодії один з одним або із довкіллям без участі людини» [22, с. 8].

Безперечно до таких технологій, які описані вище, технологій так званого «Інтернет речей» ми прагнемо, але поки що електронний обіг об'єктів цивільного права здійснюється не лише за допомогою електронних (цифрових) технологій, а у більшості випадків також і за участю людини. Тому більш вдалою є визначення досліджуваної понятійної категорії саме як «електронного обігу об'єктів цивільного права», оскільки визначення дефініції «цифровий обіг» так би мовити більш прив'язане до технологічного процесу (технологій), які надалі можуть і вдосконалюватися та замінитися наприклад на нейротехнологічні або кіберфізичні технології, тощо.

Законодавець об'єднує усі об'єкти цивільних прав у одній 177 статті Цивільного Кодексу України, не розмежовуючи при цьому об'єкти, які можуть здійснювати оборот у матеріальному світі та об'єкти, які можуть здійснювати обіг лише в цифровому (електронному) середовищі. Так згідно частині першій статті 177 ЦКУ об'єктами цивільних є «речі, гроші, цінні папери, цифрові речі, майнові права, роботи та послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага». [2]. Але у частині другій статті 177 ЦКУ законодавець зазначає, що «об'єкти цивільних прав можуть існувати у матеріальному світі та/або цифровому середовищі». [2].

Сліпченко А.С. вказує, що «об'єктами цивільного обороту є майнові права на об'єкти авторського права та суміжних прав, а не самі об'єкти авторського права та суміжних прав» [23, с. 343].

Що стосується об'єктів цивільних прав (речей, грошей, цінних паперів), які існують в матеріальному світі, то до їх обороту у цьому матеріальному світі сталим є поняття «цивільний оборот».

Але вказані матеріальні (або «телесні») об'єкти цивільних прав здійснюють свій оборот (обіг) також і в цифровому (електронному) середовищі.

Щодо поняття досліджуваної категорії «цивільно-правового обігу в цифровому середовищі», то заслуговує уваги думка Федосенко Н.А., яка визначає «цифровий обіг як особливу форму цивільних правовідносин» [20, с. 72].

У мережі-Інтернет існують різні електронні платформи. Наприклад широко використовується для публічних закупівель електронна платформа prozorro, за допомогою якої відбувається обіг товарів (речей), робіт та послуг. Цей обіг на вказаній електронній платформі, можна охарактеризувати саме як «особливу форму цивільних правовідношень» [20, с. 72]. Ці правовідношення можна охарактеризувати також і як повний та завершений цикл з відчуження або переходу права власності на речі (товари) та/або результати послуг або робіт, який починається з публікації на електронній платформі оголошення замовників щодо наміру придбати певний товар, здійснити певні роботи або послуги, надалі проводиться електронний аукціон учасників, переможця якого визначає автоматично електронна система за найменшою (найбільш економічно-вигідною пропонуваною ціною),

далі укладається договір, який теж оприлюднюється в системі prozorro та завершуються вказаний обіг виконанням договору з публікацією звіту про виконання договору, у якому зазначається ціна виконання відповідного договору [24].

Що стосується терміну «оборот (обіг)» в цифровому (електронному) середовищі, то це поняття зустрічається лише у Законі України «Про віртуальні активи», який не набрав чинності. Так у пункті сьомому частини першої статті першої вказаного закону зазначено, що «оборот віртуальних активів – усі правовідносини, які стосуються віртуальних активів, які виникають між учасниками ринку віртуальних активів, а також між ними та державою» [25].

Відомо, що віртуальні активи здійснюють свій оборот (обіг) лише в цифровому середовищі. Отже під оборотом (обігом) в цифровому середовищі законодавець має намір висловити (бо вищевказаний закон ще не набрав чинності) не лише рух (перехід) прав власності від однієї особи до іншої, але усі правовідносини, які виникають між учасниками (контрагентами) цих правовідносин стосовно певного об'єкта – віртуальних активів. Також законодавець має намір обмежити це коло учасників правовідношень (та /або учасників правочинів з віртуальними активами), вказуючи певне коло осіб: «учасники ринку та учасники ринку та держава» [25].

Потрібно також зазначити, що обіг цифрового контенту, цифрової інформації є відмінним від цивільного обігу об'єктів у матеріальному, так би мовити «телесному» світі. Сліпченко наводить доволі таки вдалий приклад цієї відмінності обігу об'єктів у матеріальному світі від обігу об'єктів у цифровому середовищі. Так у матеріальному світі, якщо два власника різних товарів (речей) продаючи чи передаючи один одному свій товар (свою річ), втрачають свій власний товар (річ), а натомість придбавають інший товар (річ); то володільці електронного контенту (який може бути якоюсь електронною інформацією), якщо вони бажають обмінятися цією інформацією, зберігають також і власну інформацію (яку вони безперечно пам'ятають) та ще й додатково придбавають інформацію свого контрагента [23].

У Законі України «Про захист прав споживачів» від 10.06.2023 р. за номером 3153-ІХ, який ще не набрав чинності, пропонуються для широкого використання споживачам так званий Єдиний державний веб-портал у сфері електронної комерції під назвою «Портал е-покупець» – електронна інформаційно-комунікаційна система, за допомогою якого буде здійснюватися не лише цивільно-правовий оборот (обіг) товарів та послуг у електронному (цифровому) середовищі, але й буде надана споживачам різноманітна інформація щодо товарів та послуг та комунікація з органами державного нагляду, тощо [26].

Використання цифрових технологій у цивільних правовідносинах забезпечує як перехід майнових прав у вигляді цифрової форми закріплення таких прав і фіксації їхнього переходу, так і формує цифровий обіг як особливу форму цивільних правовідносин.

Цифровізація цивільних правовідносин передбачає закріплення (визнання) майнового права в електронній формі (тобто мається на увазі електронна форма реєстру прав та фіксація їх переходу, електронний документообіг, електронна

форма укладання та виконання угод або здійснення прав та обов'язків суб'єктів цивільного правовідношення, способи електронного захисту та забезпечення кібербезпеки майнових прав та ін.).

Володілець об'єктів цивільних прав у цифровому середовищі (наприклад, різної електронної інформації, цифрового контенту, тощо) та інших з метою належної передачі вказаних об'єктів вживають різних технологічних методів: оцифровують вказані об'єкти, шифрують їх різними способами з наданням так званого «ключа» (логіну, пароля, тощо своїм контрагентам. Причому коло цих контрагентів (кінцевих отримувачів електронних (цифрових) об'єктів може визначати сам володілець.

Досліджуючи категорію «електронного обігу об'єктів цивільного права» необхідно зважити на технологічні проблеми (так звані «технології управління цифровими правами» або DRM). Так Puckett зазначає, що технології управління правами, які використовуються видавцями цифрового контенту для контролю споживачів цього контенту шляхом шифрування такого контенту (своєрідна форма криптографії), входять в деяке протиріччя з Законом про авторські права в цифрову епоху в 1998 році (DMCA) (Digital Millennium Copyright Act) та дещо ускладнюють комерцію об'єктами цивільного права [27].

У Законі України «Про електронну комерцію», у статті третій надано законодавцем поняття електронної комерції та визначено «дистанційне використання інформаційно-комунікаційних систем» [28], яке є важливим для розуміння застосування електронного обігу та яке можна використати при визначенні досліджуваної категорії електронного обігу об'єктів цивільного права.

Висновки. У статті було проаналізовано використання слова «оборот» у різних поняттях, таких як «звичай ділового обороту», «комерційний (господарський) оборот», «цивільний оборот».

На жаль таке поняття як «електронний обіг об'єктів цивільного права» ще не знайшло свого відображення у нормативно-правових актах України, хоча саме воно більш точно відображує сутність вказаного обігу та відокремлює це поняття від дефініції «цивільний оборот», яка є родовою категорією по відношенню з видовою категорією «електронний обіг об'єктів цивільного права».

Оскільки дефініція «цивільний оборот» вже знайшла своє правозастосування у нормативно-правових актах та юридичній літературі та має відношення як до матеріального, так і до віртуального світу, тому визначено доцільність вживання у досліджуваній категорії саме слова «обіг» замість «оборот», яке підкреслює та уточнює, що цивільний обіг відбувається саме в електронному середовищі, а не в матеріальному світі.

У ході аналізу з'ясовано, що дефініція «електронне (цифрове) середовище» є більш широким поняттям ніж «мережа Інтернет» та цю дефініцію доцільніше використовувати у новій понятійній категорії. Також з'ясовано, що у досліджуваній понятійній категорії доцільніше використовувати дефініцію «електронне середовище» натомість дефініції «цифрове середовище» оскільки останнє поняття має відношення до конкретних теперішніх цифрових технологій, які можуть надалі змінитися на інші, більш сучасні.

Отже, використовуючи деяку термінологію Закону України «Про електронну комерцію», можна визначити:

– «електронний обіг об'єктів цивільного права – це сукупність правовідносин, які відбуваються у електронному середовищі, під час вчинення правочинів, спрямованих на відчуження оборотоздатних об'єктів цивільних прав, «здійснених дистанційно з використанням інформаційно-комунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру» [28].

Література

1. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав: Закон України від 10.08.2023 № 3320-IX, опублікований на офіційному порталі Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text> (дата звернення 04.11.2024).
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV, опублікований на офіційному порталі Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 05.11.2024)
3. Сліпченко А.С. Значення дефініції «цивільний оборот» у юриспруденції. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1. С. 201–210. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/varnu_2017_1_21
4. Шимон С.І. Право власності на майнові права: замітки до наукової дискусії. *Держава і право*. 2012. Вип. 57. С. 318–323. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/64659>
5. Парасюк М.В. Вплив цифрових технологій на цивільне право. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 201–204.
6. Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX, опублікований на офіційному порталі Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення 05.11.2024)
7. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1972 від 11 грудня 2018 року про запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій (нова редакція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-18#Text (дата звернення 02.11.2024)
8. Тарасенко, Л. Л. Цифрове середовище як місце здійснення прав інтелектуальної власності. *Україна в умовах реформування правової системи : сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 21-22 квіт. 2017р.). Тернопіль. Економічна думка. 2017. С. 272–275.
9. Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України від 10.08.2023 р. № 3321-IX, опублікований на офіційному порталі Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text> (дата звернення 05.11.2024)
10. Федосенко Н.А. Використання цифрових технологій у цивільних правовідносинах. *Часопис цивілістики*. 2022. Вип. 45. С. 69–74. URL: <https://doi.org/10.32837/chc>.
11. Словник української мови online. Томи 1-14 (А-преференція). URL: <https://sum20ua.com/?page=4&wordid=1>
12. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів. За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Харків. ВД «Школа». 2009. 832 с.
13. Суддя Вороняк А. С. Застосування звичаїв ділового обороту. Офіційний сайт: *Судова влада України. Господарський суд Волинської області*. 2016. URL: <https://vl.arbitr.gov.ua/sud5004/pres-centr/news/284603/> (дата звернення 05.11.2024).
14. Безух О. В. Господарський (комерційний) та цивільний обороти: сутність та відмінності в умовах ринкової економіки. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 16. С. 35–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prip_2016_16_4.
15. Сліпченко А.С. Поняття «цивільний оборот». Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, 19–20 трав. 2017 р. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків. ХНУВС. 2017. С. 330–392.

16. Скрипник В. Л. Обороздатність об'єктів цивільних прав. *Публічне право*. Київ. 2018. № 4 (32). С. 190–197. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/32/25.pdf>
17. Пейчев К.П. Визначення категорії «обіг природних ресурсів». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Право*. 2015. № 1151, Вип. 19. С. 105–104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2015_1151_19_29
18. Сліпченко А. С. Значення дефініції «цивільний оборот» у юриспруденції. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1. С. 201–210. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/varny_2017_1_21
19. Шемет У.Р., Косяченко К.Е. Об'єкти цивільних прав: особливості та парадокси їх визначення. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 30 (69). № 6. 2019. С. 56–60.
20. Федосенко Н.А. Використання цифрових технологій у цивільних правовідносинах. *Часопис цивільстики*. 2022. Вип. 45. С. 69–74. URL: <https://doi.org/10.32837/chc>.
21. Парасюк М.В. Вплив цифрових технологій на цивільне право. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 201–204.
22. Жураковський Б. Ю., І.О. Зенів І. О. Технології інтернету речей. Навчальний посібник. Київ. КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 271 с.
23. Сліпченко А. С. Цивільний оборот цифрового контенту. Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (м. Вінниця, 19 трав. 2023 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України», Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця. ХНУВС. 2023. С. 341–345.
24. Станкевич А. В. Правова природа договорів про публічні закупівлі та особливості укладання договорів в електронній формі. *Правова держава*. Одеса. 2024. № 55. С. 137–147.
25. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р., № 2074-IX (Не набрав чинності), опублікований на офіційному порталі Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення 12.11.2024).
26. Про захист прав споживачів: Закон України від 10.06.2023 р., № 3153-IX (Не набрав чинності), опублікований на офіційному порталі Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text> (дата звернення 12.11.2024).
27. J. Puckett J. Digital rights management as information access barrier. URL: <http://www.progressivelibrariansguild.org>
28. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII (Не набрав законної сили), опублікований на офіційному порталі Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19/ed20240101#Text> (дата звернення 12.11.2024)

Анотація

Станкевич А. В. Категорія «електронний обіг об'єктів цивільного права» та її відмінність від поняття «цивільний оборот». – Стаття.

Предметом дослідження цієї статті є нова понятійна категорія «електронний обіг об'єктів цивільного права». Дослідження вказаної категорії необхідно для правильного розуміння цього поняття з метою подальшого правозастосування цієї категорії. При дослідженні вказаного поняття доведено, що категорія електронного обігу об'єктів цивільного права не лише компліює у собі окремі поняття «цивільного обороту» «цифрової (електронної) середи» (у якій власне і відбувається обіг), але й опосередковує їх та набуває нового змісту в умовах сучасного регулювання правовідношень у цифровому (електронному) середовищі.

При системному аналізі нової категорії «електронний обіг об'єктів цивільного права», яка ще не знайшла правозастосування у нормативно-правових актах та використовується вченими-цивілістами у дещо іншій (не такій юридично-чіткій, та стилістично-визначеній) формі, розглядається генезис та певні закономірності розвитку, трансформації у правовій сфері предмету дослідження. При дослідженні використовувалися наступні методи:

- загально логічні методи (аналізу, порівняння, узагальнення, аналогії та ідеалізації);
- порівняльно-правовий та логіко-юридичний.

При раціональному пізнанні походження та правозастосування категорії «електронний обіг об'єктів цивільного права» використовувався підхід гносеологічного оптимізму при використанні діалектико-матеріалістичного методу, вдаючись до аналізу результатів досліджень сучасних науковців-цивілістів та нормотворчої діяльності законодавця.

У ході дослідження проаналізовано правозастосування дефініції «оборот» у різних юридичних та економічних поняттях («звичай ділового обороту», «комерційний оборот» та «цивільний оборот»). З'ясовано, що поняття «цивільний оборот» та «електронний обіг об'єктів цивільного права» співвідносяться між собою як родове та видове поняття.

При аналізі специфіки обігу певних об'єктів цивільних прав у цифровому (електронному) середовищі та враховуючи стилістично вдале висловлювання законодавця у Законі України «Про електронну комерцію» стосовно «дистанційного використання інформаційно-комунікаційних систем» [28], дано визначення досліджуваної категорії, застосувавши при цьому законодавчу термінологію.

Ключові слова: цивільний оборот, Інтернет, цивільно-правовий обіг, цифрове (електронне) середовище, об'єкти цивільного права, цифрові технології.

Summary

Stankevich A. V. The category “electronic circulation of objects of civil law” and its difference from the concept of “civil circulation”. – Article.

The subject of this article's research is the new conceptual category “electronic circulation of civil law objects”. The study of the specified category is necessary for the correct understanding of this concept for the purpose of further law enforcement of this category. During the study of this concept, it was proved that the category of electronic circulation of objects of civil law not only compiles in itself separate concepts of “civil circulation” of the “digital (electronic) environment” (in which the circulation actually takes place), but also mediates them and acquires a new meaning in the conditions of modern regulation of legal relations in the digital (electronic) environment.

In the systematic analysis of the new category “electronic circulation of objects of civil law”, which has not yet found legal application in legal acts and is used by civil scientists in a slightly different (not as legally clear and stylistically defined) form, the genesis and certain regularities of development, transformation in the legal sphere of the subject of research. The following methods were used in the study:

- generally logical methods (analysis, comparison, generalization, analogy and idealization);
- comparative-legal and logical-legal.

In the rational understanding of the origin and enforcement of the category “electronic circulation of objects of civil law”, the approach of epistemological optimism was used when using the dialectical-materialist method, resorting to the analysis of the results of research by modern civil scientists and the law-making activity of the legislator.

In the course of the study, the law enforcement of the definition of “turnover” in various legal and economic concepts (“customs of business turnover”, “commercial turnover” and “civil turnover”) was analyzed. It was found that the concepts of “civil turnover” and “electronic circulation of civil law objects” are related to each other as generic and types of concepts.

When analyzing the specifics of the circulation of certain objects of civil rights in the digital (electronic) environment and taking into account the stylistically successful statement of the legislator in the Law of Ukraine “On Electronic Commerce” regarding the “remote use of information and communication systems” [28], the category under study was defined, applying this legislative terminology.

Key words: civil circulation, Internet, civil-law circulation, digital (electronic) environment, objects of civil law, digital technologies.